

UCELENÝ POHLAD NA PROBLEMATIKU SLOVENSKEJ NÁRODNOSTNEJ OTÁZKY

V našich podmienkach vytvorená brat-ská jednota socialistických národov čes-kého a slovenského stala sa jednou z dôležitých hybných síl budovania socializmu v ČSSR. Stále sa viac žiada, aby teoretic-ká práca na problematike národnostných vzťahov napomáhala s *predstihom* národnostnej politiky KŠČ a výchove pracujúcich na Slovensku k správne mu marxis-ticko-leninskému chápaniu národnostnej otázky. Z hľadiska národnostnej otázky bolo u nás odstránené antagonistické, slepé pôsobenie dvoch známych tendencií v národnostnej otázke. Len ucelenejšia teoretická práca, opierajúca sa o súhrn doterajších záverov, mohla v plnej miere zachytiť zásadný rozdiel medzi epochou kapitalizmu a socializmu u nás v prístupe k národnostnej otázke.

V minulom roku vydaná práca Jána Pašiaaka *Riešenie slovenskej národnostnej otázky*¹ splňa túto úlohu. Čo treba najmä pri jej zrode vítať, je správne marxisticko-leninské *metodologické východisko*, ktoré autor používa pri skúmaní riešenia slovenskej národnostnej otázky. Zásluhou správneho metodologického prístupu k otázke stáva sa práca návodom k teoretickej práci na čiastkových problémoch riešenia slovenskej národnostnej otázky v jednotlivých historických etapách vývoja; súčasne však sa prístupuje táto teoretická práca širokej verejnosti. Autor sa zaoberal metodologickým východiskom skúmania slovenskej národnostnej otázky už predtým, r. 1960, v osobitnej štúdii.²

Práca má osem kapitol. Autor začína prvú kapitolu rozborom marxisticko-leninskej teórie a metódy riešenia národnostnej otázky a prechádza k otázkam vzniku a

vývinu slovenskej národnostnej otázky v predmníchovskej ČSR. V tretej kapitole, nazvanej *Národnopolitické spoločenstvo Čechov a Slovákov* sa zaoberá históriou a vznikom česko-slovenskej vzájomnosti a rozvojom národnopolitického spoločenstva Čechov a Slovákov v predmníchovskej ČSR. Poukazuje na hlavnú osobitosť slovenskej otázky v predmníchovskej ČSR, t. j. skutočnosť, že nacionálne vzťahy nadvlády a podriadenosti sa zásluhou buržoázie „utvorili medzi dvoma blízkymi, brat-skými, medzi ktorými sa ako výsledok ich spoločného historického vývoja utvorilo národnopolitické spoločenstvo“ (str. 39). Autor ďalej rozoberá podstatu slovenskej národnostnej otázky za predmníchovskej ČSR a odhaľuje pomer českej a slovenskej buržoázie k tejto otázke; jej neschopnosť a koniec koncov aj neochotu ju riešiť.

My by sme sa chceli pozastaviť pri pojme „národnopolitické spoločenstvo Čechov a Slovákov“. Touto otázkou sa — na základe recenzovanej, vtedy do tlače pripravovanej práce — zaoberal na Celoslovenskom ideologickom seminári ÚV KSS v apríli 1960 aj prof. Július Šefránek.³ Autor odvodzuje tento pojem od formulácie Klementa Gottwalda na Košickom zasadaní krajského vedenia KŠČ na Slovensku r. 1938 (v uznesení zo zasadnutia): „Česi a Slováci sú národmi najbližšieho príbuzenstva, vyrástli zo spoločných koreňov, pútajú ich k sebe prirodzené vzťahy a smerujú k spojeniu stále užšiemu. Táto spojitosť už v minulosti viedla k tomu, že v odboji proti rakúskej a maďarskej panskej nadvláde šli Slováci a Česi spoločne, stali sa spoločne zakladateľmi štátu, nositeľmi štátnej existencie

¹ Ján Pašiak, *Riešenie slovenskej národnostnej otázky*, SVPL, str. 240, 1962.

² Sborník Filozofickej fakulty UK, ročník X, Bratislava 1960, str. 45—62.

³ O niektorých otázkach rozvoja Slovenska v socialistickom Československu, materiály z celoslovenského ideologického seminára ÚV KSS, vydalo odd. propagandy a agitácie ÚV KSS, 1960.

á majú prisúdené štátnu existenciu aj spoločne brániť. Čechov a Slovákov osudove spája aj národnopolitické spoločenstvo“.⁴ Ján Pašiak priamo píše: „Toto spoločenstvo sa stalo samo *objektívnym činiteľom*, to znamená, že politické, sociálne a národné problémy sa mohli riešiť správne len vtedy, ak boli v súlade s týmto spoločenstvom“.⁵

Zdá sa nám, že autor do určitej miery zatieňuje skutočnosť, že Čechov a Slovákov nemohlo za podmienok predmníchovskej ČSR dostatočne spájať národnopolitické spoločenstvo buržoáznej formy a buržoázneho obsahu. Ich objektívnym záujmom (a k tomu cielila aj objektívna tendencia) bolo socialistické spoločenstvo alebo ak už chceme národnopolitické spoločenstvo socialistickej formy a socialistickeho obsahu.

Dôležitým prínosom je štvrtá kapitola recenzovanej práce, v ktorej sa autor zaoberá bojom KSČ o marxisticko-leninskú politiku v národnostnej otázke, sleduje, ako sa KSČ prepracúvala k leninskému ponímaniu národnostnej otázky v ČSR, k správne mu ponímaniu sociálneho obsahu slovenskej národnostnej otázky, ponímaniu práva národov na sebaurčenie, k správne mu zaradeniu národnostnej otázky do celkovej taktiky revolučného boja proletariátu a v období ohrozenia republiky aj k správne mu zameraniu na demokratické riešenie národnostnej otázky.

Popri kapitolách o národnostnej otázke za tzv. slovenského štátu a o úsilí KSČ o prebojovanie marxisticko-leninských zásad vzťahov Čechov a Slovákov v období národnooslobodzovacieho boja pozornosť zaujme siedma kapitola — najdlhšia — v ktorej sa autor zaoberá marxisticko-leninským riešením vzťahov Čechov a Slovákov v období boja za upevnenie ľudovej demokracie a rozšírenie moci robotníckej triedy. Autor tu poukazuje na to, že so-

cialistické riešenie národnostnej otázky sa začína v našich podmienkach uskutočňovať už v národnej a demokratickej revolúcii, zaoberá sa významom Slovenského národného povstania pre riešenie otázky, tvorivým prístupom KSČ k otázkam prechodu od kapitalizmu k socializmu u nás, charakteristikou vytvoreného jednotného štátu dvoch rovnoprávných národov Čechov a Slovákov, ktorá forma štátu sa ukázala veľmi výhodná pre budovanie socializmu i pre riešenie slovenskej národnostnej otázky. Vychádza zo zásady, že marxistický spôsob riešenia národnostnej otázky predstavuje jednotu politického a ekonomického riešenia národnostnej otázky a zaoberá sa bojom KSČ za socialistickú industrializáciu Slovenska a odporom zvyškov českej a slovenskej buržoázie proti revolučnému riešeniu slovenskej národnostnej otázky.

Riešením slovenskej národnostnej otázky v socialistickej revolúcii sa zaoberá autor v poslednej — ôsmej kapitole. Ukazuje, ako na základe budovania socializmu bola vyriešená slovenská národnostná otázka, ako vo vzťahoch oboch národov zvíťazila ideológia socializmu, idey proletárskeho internacionalizmu a socialistickeho vlastenectva. Okrem správneho poukazu na súvislosť riešenia národnostnej otázky u nás s existenciou svetovej socialistickej sústavy neobyčajne si treba ceníť celú pasáž, v ktorej sa autor hlboko teoreticky venuje otázkam charakteristiky nových socialistických národov, českého a slovenského. Takto úspešne a podrobne sa nové črty oboch socialistických národov v našej vedeckej literatúre nikde nasledovali.

Čo nás však prekvapuje, je skutočnosť, že práve revolučným premenám na Slovensku v rokoch 1948—1960 a národnostnej politike KSČ v tomto období venuje autor pomerne veľmi málo miesta. Skvelá charakteristika socialistickeho slovenského národa je takto vlastne odtrhnutá od podrobnejšieho rozboru spôsobu, ciest a metód, ako sa naše národy stali socia-

⁴ K. Gottwald, *Spisy VIII*, slov. vyd., 258.

⁵ Recenzovaná práca, str. 48.

listickými (aj keď hlavnými etapami vývoja v rokoch 1948—1960 z hľadiska národnostnej otázky sa autor zaoberá). Nevzdávame sa, že národnostnej politike venovala KSC v rokoch 1948—1960 omnoho viac pozornosti ako kedykoľvek predtým, že v týchto rokoch v závislosti od celkových spoločenských premen sa vlastne národnostná otázka vyriešila, že tieto roky sú aj pre budúce úlohy zblížovania našich národov najdôležitejšie a že ťažisko práce malo byť práve tu. Snáď sa mieni autor k týmto otázkam ešte vrátiť, no žiadalo by sa rozpracovať výsledky národnostnej politiky KSC najmä z hľadiska celkového jej úsilia po industrializácii Slovenska, z hľadiska riešenia roľníckej otázky, premeny zaostalej slovenskej dediny, vytvárania jednoty (organizačnej a ideovej) českej a slovenskej robotníckej triedy, jednoty mládeže, rozvoja

socialistickej demokracie, celej kultúrnej a školskej politiky KSC; rozvoja a zblížovania českej a slovenskej, ako aj sovietskej vedy, z hľadiska zovšeobecnenia bohatých skúseností strany z boja proti zvyškom buržoáznej ideológie a z výchovy pracujúcich v duchu proletárskeho internacionalizmu a proletárskeho vlastenectva. Len v súvislosti s neobyčajne bohatými, všestrannými premenami našej spoločnosti a *novými metódami práce strany a štátnych a neštátnych organizácií* mohli sa naše národy stať socialistickými. A tieto otázky by sa žiadalo viac sledovať.

Spomínaným však nijako nemienime znížiť cenný prínos práce Jána Pašiaka, ktorá je bezosporu prvým uceleným, vedeckým rozborom slovenskej národnostnej otázky od jej vzniku až podnes.

J. Zvara

KONKRÉTNÍ PŘÍSPĚVEK K DISKUSI O MARXISTICKÉ SOCIOLOGII

Reálny smysl diskuse o předmětu marxistické sociologie, sféře její „kompetence“, okruhu problematiky, případně specifických metodách, je především v tom, že poukazuje na určitou oblast otázek společenský neobyčejně závažných, které vyžadují naléhavě teoretické řešení, které však byly doposud z těch či oněch důvodů opomíjeny. Nemá-li se celá diskuse, která se na stránkách marxistických teoretických časopisů vede, rozplynout v bezbřehém, abstraktním a víceméně neplodném „kompetenčním sporu“, musí být přirozeně podepřena řadou konkrétních studií, které na problémy nejen upozorňují, ale snaží se je řešit, nebo jejich řešení připravit a přiblížit. Jedním z řady těchto konkrétních pokusů je i neveliký sborníček prací členů leningradského sociologického semináře, který je součástí Sovětské sociologické asociace, *Otázky marxistické sociologie* (Leningrad 1962, 140 s.).

Sborník je uveden programovou studií V. P. Rožina, *O předmětu marxistické sociologie*, která je shrnutím a zhuštěním základních tezí jeho nedávno vydaného *Úvodu do marxistické sociologie*. Rožin vychází z předpokladu, který se celou studií snaží dokázat, že historický materialismus má dva aspekty, filosofický a sociologický, které organicky splývají v jeden celek, mají však relativně samostatný význam. Historický materialismus jako filosofická disciplína studuje podle Rožina vztah společenského vědomí ke společenskému bytí, nejobecnější zákony a hybné síly vývoje společnosti; jako sociologie pak podává materialistický výklad sociálního, politického a duchovního života vůbec, zákonitosti jeho vývoje a úlohy ve společenském pohybu. Rožinovo vymezení dvou aspektů historického materialismu je v této formulaci logicky málo precizní a obsahově neodpovídá na druhou část otázky, kterou si Rožin sám klade — čím